Blog No: 6
26.01.2024

İlgar NİFTALİYEV*

Rusçadan Çeviren: Birsen KARACA**

TARİHİN PRİZMASINDAN ERMENİ PALİNDROMLARI***: TAŞNAKLARIN KENDİLERİNE SAHİP ARAMASI ÖRNEĞİ****

Sovyet Hükümeti, 1948 yılının sonunda yurtdışındaki Ermenilerin Sovyet Ermenistanının sınırları içine yerleştirilmesi işlemlerini durdurdu. Halkların Lideri[1], Stalin'in Türkiye Cumhuriyetine yönelik olan toprak iddialarını gerçekleştirmek için yaptığı başarısız denemenin ardından planlarından vazgeçmek zorunda kalmıştı.

Taşnaktsutyun liderleri, büyük bir düş kırıklığına uğramışlardı, çünkü Sovyet yönetimi, Türkiye Cumhuriyetinin, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin ve Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin topraklarını Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine katma konusundaki hayallerini gerçekleştirmemişti. Yanı sıra, Taşnakların sosyal tabanını zayıflatan ve aynı zamanda tüm dünyadaki Ermeni kolonilerinin Sovyetlere karşı duydukları sempatiyi güçlendiren yurtdışı Ermenilerin SSCBye yerleştirilmesine şiddetle karşı çıkıyorlardı. Taşnaklar, Toplu göçün, maalesef işgalcilerin (Türkiye kastediliyor) elinde veya komşu kardeş cumhuriyetlerin (Azerbaycan ve Gürcistan kastediliyor) sınırları içinde bulunan kadim topraklar Ermeni halkına geri verildiği zaman gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Dolayısıyla, önce toprak sorunu, sonra da Ermenilerin o

topraklara yerleştirilmesi sorunu çözülmeliydi.

Bu ve diğer kararlar, savaş sonrasında ilk kez düzenlenen ve 1947 yılı sonbaharında Kahirede gerçekleşen XIV. Kongrede alınan Parti kararlarında da yansımasını buldu: Bu kararlarla basın, radyo, bildiri, broşür ve diğer Sovyet karşıtı yayınların Ermenistana illegal yollarla gönderilmesine devam edilmesi gerekliliğinin altı bir kez daha çizildi. Ayrıca parti basını, Sovyet Ermenileri arasında partinin otoritesini yeniden tesis etmek amacıyla, Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin ekonomik ve kültürel gelişmelerinde görülen başarıya mümkün olan her şekilde dikkat çekiyordu. Bununla birlikte Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin bu başarıları totaliter Sovyet rejimine ve komünist partiye değil Ermeni halkının yeteneğine borçlu olduğunun altı da özellikle çiziliyordu.

Bu türden savaş taktikleri tesadüf değildi. Taşnaktsutyun aktivistleri SSCBye karşı açık mücadelenin etkisinin olmayacağını, bunun yalnızca SSCBde yaşayan Ermenilere karşı baskı olarak döneceğini çok iyi biliyorlardı. Kırım Tatarlarına, Çeçenlere, İnguşlara ve Orta Asyaya gönderilen diğer halklara uygulanan korkunç örneğin Ermenilerle de tekrarlanabileceğinden sakınıyorlardı.

Tüm bu nedenlerden dolayı 1951 yılının Ekim ve Kasım aylarında Pariste gerçekleşen XV. Parti kongresinde, yayılmacı politikalarından korktukları için Staline karşı birleşen Avrupalı güçlerle iş birliği yapmayı hedeflerine koydular ve Partinin daha önceki kararlarının hepsinden vazgeçtiler. Başka bir ifadeyle Taşnaktsutyun Partisi, SSCBye karşı ABDnin yanında yer alarak Soğuk Savaşa dâhil oldu.

Stalinin ölümünden sonra, Kruşçevin başlattığı Çözülme Döneminde, SSCBde siyasi iklimin ısındığı koşullarda, Sovyet-Türk ilişkileri yavaş yavaş değişiyordu. Yeni Sovyet yönetimi, Stalinin toprak talebinin aslında Türkiyeyi Batıya doğru ittiğini anlamıştı: 1947 yılında Truman Doktrini Türkiyeye ulaştı, 1952 yılında da Türkiye NATOya girdi. Bu nedenle 30 Mayıs 1953 yılında Sovyet yönetimi Türkiyeye toprak taleplerinden vazgeçtiklerini resmen bildirdi. 1955 yılında Türkiyenin Bağdat Paktı'na katılması bile Sovyet yönetiminin tutumunu değiştirmedi.

Sovyet Partisinin yeni lideri Kruşçev, 28 Aralık 1955 tarihinde gerçekleşen SSCB Yüksek Kurulunda şöyle beyan ediyordu: Bilindiği üzere, Türkiyenin yönetiminde Kemal Atatürk ve İsmet İnönü varken Türkiye ile çok iyi ilişkilerimiz vardı ama sonra bu ilişkilere gölge düştü. Bunun sadece Türkiyenin suçu olduğunu söyleyemeyiz, bizim tarafımızdan da bu ilişkilere gölge düşüren yersiz beyanatlar oldu.

Lakin Taşnaktsutyun yönetimi, oluşumları süresi içinde değerlendiremedi ve 1955 yılı Nisan ayında Kahirede düzenlenen XVI. Kongrede, N.Kruşçevi Stalinin devamı olarak kabul ederek Sovyet karşıtı mücadeleyi sürdürmekle kalmadı, Sovyet yanlısı örgütlerle tüm ilişkilerini kesip iç çekişmelere yoğunlaştı. Bizzat bu örgütler, Sovyet yanlısı ve Sovyet karşıtı güçler arasında tam bir yüzleşme ortamı yaratmak için çok gayret gösterdi (Оганесян, 446).

Ancak 1950li yılların sonuna doğru göreceli bir netleşme oluştu. Partinin 1959 yılında Kahirede düzenlenen XVII. Kongresinde, ABDnin Yakın Doğudaki politik oyunlarına katılmama kararı alınmıştır, çünkü bu yönelimde bir faaliyet, orada yaşayan yarım milyon

Ermeni için tehlike doğurabilirdi. Bu karar, Amerika yanlısı ve Avrupa yanlısı politikaların reddi konusunda verilen ilk sinyaldi. Müttefik olarak adlandırdıkları güçler aracılığıyla Türkiyeyi etkilemeye yönelik tüm denemeler başarısız olmuştu: Ne Batı Avrupa ne de ABD (müttefik kabul etseler bile) hiç ciddiye almadıkları Ermeniler uğruna NATO müttefiklerine baskı yapmaya yeltenmişlerdi (Оганесян, 447).

Sovyet yanlısı Ermeni organizasyonlar, Taşnakların Amerikan yanlısı politikasını ziyadesiyle etkisizleştirdiler (Оганесян, 447).

Partinin yeniden yapılandırılması ve lider kadronun gençleştirilmesi ihtiyacı hissediliyordu. Bu yeniden yapılanma 1963 yılı Ekim ayında Partinin Beyrutta düzenlenen XVIII. Kongresinde gerçekleşti. Bu kongrede, müttefiklerin yardımıyla Türkiyeyi etkilemeye yönelik başarısız girişimlerden vazgeçmek ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerde uygulanan politikayı gözden geçirmek kararı alınmıştır. Kongrede Stalin karşıtı tutumun korunacağı, Sovyet rejimine muhalif olunacağı, ancak Sovyet karşıtlığı ve Komünizm karşıtlığının parti için başat hedef olmasının Partinin ideolojik alanını sınırlandırdığı, bunun da parti geleneklerine aykırı olduğu vurgulanmıştır. Kongrede ayrıca tüm Partinin ve organizasyonların ortak gayretiyle Ermeni Soykırımının 50. yılının anılması kararı da alındı (Оганесян, 448).

Taşnak Partisinin SSCB ile ilişkilerindeki gerginliği gidermeye başladığı dönemde Sovyet yönetiminin de Türkiye ile ilişkilerindeki gerginliği gidermeye başlaması ilginçtir. Kruşçevin yukarıda anılan beyanatından ve somut adımlarından sonra Türk-Sovyet ilişkileri iyileşmeye devam etti (Оганесян, 448). ABDnin Türkiyedeki füze üslerini 1963 yılında tasfiye etmesi de bunu çok kolaylaştırdı. 1963 yılı Mayıs ayında Türk Parlamentosundan bir heyet Moskovayı ziyaret etti. Bu, Kemal Atatürk zamanından bu yana yapılan ilk ziyaretti (Оганесян, 449). Diplomatik ziyaretlerin artık zamanı gelmişti: 1965 yılı Ocak ayında Sovyet Parlamentosu Başkanı N.Podgornıy Ankaraya geldi, aynı yılın Mayıs ayında Dışişleri Bakanı A.Gormıko geldi, 1966 yılının Ağustosunda Türk Parlamentosundan bir heyet ikinci kez Moskovaya geldi. Sonra da Sovyet Başbakanı A. Kosıgin Türkiyeyi ziyaret etti (Оганесян, 449-450).

Taşnak Partisi'nin yeniden yapılanması bu koşullarda gerçekleşti (Оганесян, 450) . Parti içinde genel adalet düşüncesini reddeden ve parti programına belirli bir sosyalist içerik katılmasını talep eden radikal kanat (özellikle Lübnan ve İrandaki Ermeni gençler) güçlenmeye başladı. Artık değer, insanın insanı sömürmesi, çürüyen kapitalizm ve rahatlıkla Marksizm olarak adlandırılabilecek her şey Ermenistanda heyecan yaratan kavramlar olarak harekete geçirildi. Parti bürosu Marksizmi kesinlikle reddetmiş, kamuya bunu beyan etmiş ve hatta Taşnak Partisinin Marksist olması olanaksız olsa bile bu, bilfiil böyleydi. (Оганесян, 450).

Yeni nesil genç Taşnaklarda, Batıda Ermeni sorunu ile (özellikle ulusal bağımsızlık sorunlarıyla) yalnızca sol partilerin, özellikle de Sosyalist akımı takip eden partilerin ilgilendiği yönünde güçlü bir inanç oluşmuştu. Eğer Ermeniler, dünya kamuoyunun dikkatini bir şekilde Ermeni Sorununa ve Ermeni Soykırımına çekmek istiyorlarsa, bu yalnızca Sosyalist partiler sayesinde olabilirdi. (Оганесян, 452).

Bu çizgi, 1967 yılı Kasım ayında yapılan XIX. parti kongresinde de onaylanmıştır. Bu Kongrede Ermeni Trajedisinden Türkiyeden başka büyük güçlerin de sorumlu olduğu, Partinin Ermeni halkının taleplerini onlara iletmesi gerektiği kararı alınmıştır. Bu kongrede Batı yanlısı yönelimden kesin kopuş onaylandı. Yanı sıra Parti, Sovyet rejimine karşı muhalefetinden vazgeçmedi, lakin bu kez de Sovyet Ermenilerine zarar gelmemesi için Sovyet karşıtı faaliyetlerden kaçınmaya karar verdi (Оганесян, 452).

Solcu ruhun büyümesi, Partinin bazı sembollerinin değişmesinde ifadesini buldu. Partinin genç kanadının talebi üzerine, Partinin temel amacına yönelik programda değişiklikler yapıldı. Birleşik, Bağımsız ve Özgür Ermenistan sloganı Birleşik, Bağımsız, Özgür ve Sosyalist Ermenistan olarak değiştirildi. Taşnakların yetmiş yıldır söylediği Parti marşında da değişiklikler yapıldı (Оганесян, 452). Daha önceden Taşnak Partisinin yolunu açınız diyen son mısra, şimdi Sosyalizmin yolunu açınız olarak söyleniyordu.

Ancak, meselenin özü bu biçimsel değişikliklerde değildi: Parti içindeki sol ruh Parti'yi solun siyasi faaliyetlerine doğru da itti. Bu da kendi kaynaklarına (teröre -Makale Yazarının Notu) dönüş anlamına geliyordu. Bu, Partinin mevcut güçlerle müzakereler yapan, onlarla iş birliği içinde ve aslında Batılı siyasi düşüncenin bir uzantısı olan klasik sağcı bir parti olmaktan çıkıp sadece sözde değil eylemde de yeniden devrimci terörist bir organizasyona dönüştüğü anlamına geliyordu (Оганесян, 452).

Bu dönemde Filistinlilerin, Kürtlerin, Baskların ve diğer pek çoklarının sol siyasi hareketleri Sovyetler Birliğinin açık desteğiyle dünyada kaos yarattı ve büyük devletlerin temsilcilerini bu halkların problemleriyle ilgilenmek zorunda bıraktı (Оганесян, 452). Taşnaklar, Ermenilerin de Sovyetler tarafından desteklenen bu sol kulüplere girmek ve dünyanın dikkatini kendi problemlerine çekmek zorunda olduklarını düşünüyorlardı. (Оганесян, 453).

1972 yılının Aralık ayında Viyanada XX. Parti Kongresi gerçekleşti. Kongrenin organize ediliş biçiminden bile özel olacağı hissediliyordu. Kongre delegeleri nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Onlar gönderildikleri şehirlerden birine varınca Viyanaya bilet aldılar. Başka bir ifadeyle, bu gizlilik, kongrede tartışacakları sorunların geniş halk kitleleri için olmadığını söylüyordu (Оганесян, 453). Gerçekten de kongre, parti faaliyetleri için bir dönüm noktası oldu. Bu kongrede Partinin devrimci geleneklerine dönmesi kararı alındı ki bu da devamında parti kadrolarının tamamen yenilenmesi ihtiyacını doğurdu. Parti kulüplerden ve kiliselerden ayrılıp siyasi arenaya çıkmıştı. Partinin yeni tip kadroya ihtiyacı vardı. (Оганесян, 453).

Parti programının revize edilmesi kararı alınmıştı, siyasi çizgiyle ilgili olarak da Ermeni halkının kendi siyasi sorunlarını çözerken yalnızca kendi gücüne güvenmesi ve Batının da Doğunun da politikalarının uzantısı olmaması gerektiği şeklinde önemli bir karar alınmıştı (Оганесян, 453-454). O andan itibaren mahut Ermeni Sorununun çözümüyle ilgili öncelikli hedef dünya toplumları tarafından Ermeni Soykırımının tanınmasını sağlamak olmuştu. Taşnaklar, bu konuda yeterince konuşmanın, Soykırım belgelerini bulup çıkarmanın ve yayımlamanın, dünyanın vicdanını dehşete düşürüp titreteceğine inanıyorlardı. O zaman dünya entelektüelleri, kendilerini ahlaki hakem olarak gören insan hakları organizasyonları, hükümetler ve parlamentolar, hakları gasp edilmiş Ermenileri savunmak

için ayağa kalkacaklardı (Оганесян, 454).

Bu amaçla Parti, daha sonra Ermeni Sorununu Araştırma Merkezi olarak adlandırılacak olan araştırma grupları kurmaya başladı. Bu merkezler, Avrupanın önde gelen ülkelerinde ve ABDde kuruldu. Bu merkezlerin temel amacı, Ermenilerle ilgili olarak 1915-1916 yıllarında Osmanlı İmparatorluğunda gerçekleşmiş olan olaylarla ilgili (arşiv belgeleri, basın malzemeleri, anılardan oluşan) her türlü materyali toplamaktı. En önemlisi de, bunları öyle bir ambalajla ve yorumla sunmalıydılar ki bu dünyanın güçleri, 1915 yılı için de Yahudi Holokostunun dehşeti kadar sarsılmalıydılar.

İlginçtir ki yurt dışındaki Ermenilerle aynı zamanda SSCBde de benzer bir yönelim başlamıştı: Sovyet Ermenisi tarihçiler, 1965 yılında Sovyet otoritelerinden 1915 olaylarıyla ilgili etkinlik düzenlenmesi konusunda resmî olarak izin aldıktan sonra bu doğrultuda aktif olarak çalışmaya koyuldular.

Ancak Taşnaklar, kısa süre sonra Batı medyasının Ermeni Sorununa ilgi duymadığı gerçeğiyle yüzleştiler. Bu bir tesadüf değildi, çünkü Ermeniler ve de Ermeni Sorunu çok uzun bir zamandır arşivlerde ve müzelerdeydi ve çağdaş dünyanın siyasetinde hiç rol almamıştı. Siyasilere gelince, onlar siyasi algılarına uygun olarak, NATOdan partnerleri olan Türkiye ile problem yaratmak istemiyorlardı, asıl önemlisi de 50 yıllık Sovyet yönetimi süresince millet olarak siyasi bir varlık gösterememiş Ermenilerin, onların siyasi hesaplarında nasıl bir rol oynayabileceğini tasavvur edemiyorlardı.

Mevcut gerçekler, Taşnakları radikal adımlar atmaya itti. Dikkate değer bir halk olup basının dikkatini çekmek ve Ermenilerin halk olarak siyasi bir varlık gösterebileceğini, arzu ederse bazı politik hesaplarda dikkate alınabileceğini uluslararası diplomasiye göstermek bir zorunluluktu. Böyle bir durum elde edilirse, bu Türkiye üzerinde büyük bir moral baskı olacaktı. Bu baskı, salt mahut Ermeni Sorununun uluslararası mercilerde yeniden tartışma konusu olması için zorunluydu. (Оганесян, 455).

Bu baskı yöntemi, Avrupanın ve Yakın Doğunun farklı şehirlerinde Ermeni teröristler tarafından Türk vatandaşlarına karşı düzenlenen terör eylemleri düzenlenmesinin ötesindeydi. 1973-1985 yılları arasında Ermenilerin terörist eylemlerinin kurbanları, yalnızca Türk diplomasisinin temsilcileri,dehşet Türkiyenin çeşitli havayolları ve turizm acenteleri değil bu kanlı eylemin gerçekleştirildiği ülkelerin vatandaşları da oldu. Ayrıca SSCBnin topraklarında da terörist eylemler gerçekleştirdiler.

8 Ocak 1977 tarihinde Moskovada bir dizi terörist eylem gerçekleştirildi. Sovyet resmî verilerine göre, Ermeni teröristler tarafından üç patlama gerçekleştirildi: İzmaylovskaya ve Pevomayskaya istasyonları arasındaki bir tren vagonunda, Baumanski bölgesinde 15 No.lu mağazada, ayrıca 25. Oktyabr caddesinde. Bu terörist eylemlerin sonucunda 7 kişi öldü, 37 kişi yaralandı. Taşnaklar bu kanlı eylemlerle hedeflerine kısmen ulaştılar. 1965 yılından itibaren bazı ülkelerin yasama organları 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğunda gerçekleşen olayları Ermeni Soykırımı olarak tanıdı.

1985 yılında Dünya Taşnaktsutyun Kongresinde, ARFnin (Ermeni Devrimci Federasyonunun- Çevirenin Notu) özgür, bağımsız ve Wilson bildirgesi sınırları içinde kalan Nahçivan, Karabağ ve Ahılkeleki kapsayan birleşik Ermenistan yaratmak şeklinde formüle

edilen temel politik amacına uygun olan siyasi platform onaylandı. Bu platformda da Türkiye, Ermeni sorununun çözümü yolundaki tek düşmandı, ayrıca "Ermeni halkının fiziki varlığını ve kendi kaderini tayin hakkını güvence altına almak için meşru müdafaa yoluna başvurmaktan başka çaresinin olmadığı" sonucuna da varıldı.

Söz konusu saldırgan siyasi platformunun yaşama geçirilmesi, SSCBnin dağılmasının arifesinde, Taşnaktsutyun, Ermeni Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde faaliyetlerini legal olarak yapmaya başladığı zamanda başlamıştır. Ermenistan, Taşnakların aktif katılımıyla Azerbaycana savaş ilan etti ve topraklarının %20sini işgal etti. 200 binden fazla Azerbaycanlı Ermenistandaki tarihî topraklarından sürüldü ve 700 binden fazlası da kendi devletlerinin topraklarında mülteci durumuna düştü.

KAYNAKÇA (Çevirenin Notu)

Эдуард ОГАНЕСЯН (1991), Век борьбы/Очерк 100-летней историк дашнакской партии и национально-освободительной борьбы армянского народа, Том второй, Издательство «ФЕНИКС», М Ю Н Х ЕН— МОСКВА.

-Fotoğraf: https://news.day.az/politics/1067888.html

---

* Tarih Doktoru, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Abbasgulu Ağa Bakıhanov Tarih Enstitüsü

** Prof.Dr. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi

*** Palindrom. Tersten okunuşu da düzden okunuşuyla aynı olan tümce, sözcük ve sayılar için kullanılan bir terimdir (Çevirenin Notu).

**** Bu çevirinin kaynak metni, Ильгар Нифталиев (2018) Историческая призма: армянские перевертыши - как дашнаки искали себе хозяина (bkz. Day.az. https://news.day.az/politics/1067888.html Erişim tarihi: 22.01.2024) başlıklı gazete yazısıdır (Çevirenin Notu).

[1] Halkların Lideri. Sovyet Hükümetini tanımlamak için kullanılıyordu (Çevirenin Notu)

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: NİFTALİYEV, İlgar. 2026. "TARİHİN PRİZMASINDAN ERMENİ PALİNDROMLARI: TAŞNAKLARIN KENDİLERİNE SAHİP ARAMASI ÖRNEĞİ - 26.01.2024." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2024 / 6. Ocak 26. Erişim Kasım 20, 2026. https://avim.org.tr/Blog/TARIHIN-PRIZMASINDAN-ERMENI-PALINDROMLARI-TASNAKLARIN-KENDILERINE-SAHIP-ARAMASI-ORNEGI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır